



## Tempus projekat

# Uloga privrednih komora u razvoju MSP

## Ekspertima Tempus projekta za poduzetništvo i mali biznis predočena uloga privrednih komora u podršci razvoja poduzetništva i malog biznisa u FBiH

Predstavnici Privredne/Gospodarske komore Federacije BiH, sredinom januara, predočili su ekspertima na Tempus projektu za poduzetništvo i mali biznis ulogu privrednih komora u podršci razvoja poduzetništva i malog i srednjeg poduzetništva (MSP) u FBiH.

Evropska komisija je osnovala Tempus program s ciljem podsticanja razvoja obrazovanja za poduzetništvo u zemljama jugoistočne Europe.

U prvom programu Tempus, koji je trajao dvije godine, završena je aktivnost na izradi nastavnih programa i osnivanja centara za MSP pri odgovarajućim fakultetima univerziteta zemalja jugoistočne Europe. U tim zemljama je osnovan studij za poduzetništvo i MSP, ili se to proučava na određenim predmetima, ili grupa predmeta ili na dvogodišnjem studiju.

Drugi program Tempus, koji se realizira već treću godinu, radi na zasnivanju mreže edukacije za izvanfakultetsko obrazovanje za poduzetništvo i mali biznis i podsticanje razvoja modela koji omogućavaju razvoj MSP (inkubatori, tehnološki parkovi, klasteri i sl.). U ovoj funkciji, eksperti za poduzetništvo i mali biznis na projektu Tempus posjetili su, 13. januara, P/GKFBiH. Njih 17 došlo je sa Univerziteta Paderbon i KMV Instituta Paderbon - Njemačka, Univerziteta iz Graza - Austrija, ekonomskih fakulteta iz Beograda, Niša, Kragujevca i Podgorice, Poljoprivrednog fakulteta Novi Sad - SCG, Ekonomskog fakulteta iz Tuzle, Mostara (Sveučilište Mostar i Univerzitet "Džemal Bijedić") i Sarajeva i Mašinskog fakulteta iz Zenice.

Mira Idrizović, pomoćnik predsjednika P/GKFBiH za pravna pitanja, upozнала je goste s organizacijom komorskog sistema u BiH. Pomoćnik predsjednika P/GKFBiH za privredni sistem mr Hasan Jakupović govorio je o stanju u sektoru malih i srednjih preduzeća u FBiH, ograničavajućim faktorima njihovog razvoja, ali i o tome šta se radi i što bi još trebalo raditi na podršci razvoju poduzetništva.

U diskusiji eksperti su istakli važnost sistema privrednih komora u organizaciji podrške razvoju poduzetništva, koji s već izgrađenom strukturom i uspostavljenim sistemom praćenja privrednih tokova, ali i situacije u svakom privrednom subjektu, može najbolje i najracionalnije pružati neposrednu pomoć potencijalnim poduzetnicima da ostvare svoju poduzetničku namjeru, a postojećim poduzetnicima da unaprijede svoj biznis.

**Mr. Hasan JAKUPOVIĆ**

### Pomoći izvoznike

## DORCAS AID otvara ured u Sarajevu

Direktor regionalnog ureda za Balkan organizacije DORCAS AID iz Holandije Simon Boersma, 12. januara, posjetio je P/GKFBiH gdje se razgovaralo o suradnji u oblasti drvne industrije.

Istaknuto je da će DORCAS AID otvoriti ured u Sarajevu, kako bi pomogao poduzećima iz BiH da izvoze svoje proizvode u Holandiju.

U obzir dolazi samo namještaj od masivnog drveta (trešnja, hrast i orah).

Š. A.

### GLASNIK

Privredna/Gospodarska komora  
Federacije Bosne i Hercegovine

List izlazi mjesečno  
Godina V  
Broj 16  
januar/siječanj 2004.

GLASNIK uređuje  
Redakcijski kolegij:  
Željana Bevanda, glavni urednik  
Mira Idrizović, odgovorni urednik,  
članovi:

Šemsa Alimanović, Dubravka Bandić, Ljubo Dadić,  
Fahrudin Đikić, Juso Škaljić i Meliha Velić, sekretar  
Redakcije.

**DTP:** "Privredna štampa"

### Adresa:

Privredna/Gospodarska komora FBiH  
- za Glasnik -  
71000 Sarajevo  
Branislava Đurđeva 10/IV  
Kontakt osoba: Meliha Velić  
Telefon: 033/267-690  
E-mail: m.velic@kfbih.com

### Telefoni:

033/663-370 (centrala)  
033/217-782  
Faks: 033/217-783  
www.kfbih.com

### Izdavač:

"Privredna štampa" d.d. Sarajevo

**POSLOVNE**  
NOVINE

### Štampa:

"Birograf" Sarajevo  
Gajev trg 2  
**Za štampariju**  
Rizah Mustafić

Besplatan primjerak



## Anketa

# Novi sadržaj i način rada

**Prelazak sa obaveznog na dobrovoljno članstvo u komorskom sistemu neminovno će usloviti i reorganizovanje, ne samo sadržaja nego i načina rada. Šta o tome misli privreda ili tačnije na pitanje "Šta očekujete od transformacije Privredne/Gospodarske komore Federacije BiH" (šta zamjerate dosadašnjem radu i kakav novi kvalitet će se postići reorganizacijom) odgovorili su direktori bh. firmi. U ovom broju prenosimo mišljenja nekih od njih, pozivajući sve čitaoce "Glasnika" da svojim sugestijama doprinesu kvalitetnijem definisanju budućeg rada i da dobrovoljno učestvuju u ovoj maloj, ali korisnoj anketi.**



## **Mensur ALIĆ, vlasnik DOO "Menprom" G. Tuzla**

- Prema mojoj ocjeni, koja se temelji na bazi vlastitog iskustva, dosadašnji način organizovanja i rada komora nije bio u dovoljnoj mjeri u funkciji privrede i privrednika, pogotovu kod onih koji su krenuli u biznis poslije rata. Sve aktivnosti komore svodile su se na naplatu članarine koja je bila provučena kroz zakonske okvire a nas privrednike nije niko pitao, niti konsultovao za to. Druge aktivnosti koje su vođene u komorama svodile su se na pokušaj uvezivanja privrede i privrednika, međutim, sve su to bile zakašnjele reakcije, s obzirom na to da privrednici mnogo brže reaguju i procjenjuju situaciju, te se odlučuju za poslovne aranžmane jer kod nas nema posebnih procedura u odlučivanju. U dosadašnje aktivnosti nešto više se uključila Privredna/Gospodarska komora FBiH u organizovanje određenih aktivnosti sa privrednicima i nastupanje prema zakonodavnoj vlasti.

Kada je u pitanju novi Zakon o komorama, te uspostava komorskog sistema, smatram da se, i pored određenog novog koncipiranja, neće nešto posebno učiniti, prije svega, što su u pripremi novog Zakona učestvovali ljudi koji se godinama nalaze u komorama, koji još uvijek nisu osjetili tok novih zbivanja u privredi. Pored navedenog, smatram da bilo kakvo davanje javnih ovlaštenja komorama predstavlja promašaj iz razloga što se od državnih organa, kao krutih i još uvijek nedovoljno efikasnih službi, oduzimaju nadležnosti i dodjeljuju komorskom sistemu, labavijem i nedovoljno osposobljenom za taj dio posla.

## **"TIM-Z" d.o.o.**

za proizvodnju, usluge i trgovinu

ŠIROKI BRIJEG

## **Ivan ZELJKO, direktor "TIM-Z" d.o.o. za proizvodnju, uslugu i trgovinu, Široki Brijeg**

- Iz iskustva, tj. kroz moj rad u gospodarstvu, Komora je uvijek imala značajno mjesto, jer ona je taj kotač koji je veza između gospodarstva, izvršne vlasti, te međunarodnih gospodarskih asocijacija.

Moje mišljenje je da bi takav odnos trebalo zadržati i ubuduće, normalno, uz još efikasnije i brže povezivanje gospodarstva i gospodarstvenika, da oporavak i obnova posrnulog, ali ne i mrtvog BiH gospodarstva bude što brža i efikasnija.

Naravno, i Komora se mora prilagoditi svim tim kriterijima kroz što više strukovnih udruga, ali u svemu tome ne smije se zaboraviti ni na regionalne specifikke, tj. ne bježati od regionalnih komora jer svijet nas uči da je i to normalno.

To je samo mojih nekoliko "ZA" za Komoru, što bolju, bržu i efikasniju.

### **Brokери**

## **Potrebne izmjene i dopune Pravila**

Upravni odbor Udruženja profesionalnih posrednika-brokerskih kuća održao je sastanak sa Upravom Sarajevske berze/burze, 22. 12. 2003. godine.

Glavna tema sastanka su bile izmjene i dopune Pravila Sarajevske berze/burze. Upravni odbor Udruženja ponudio je pismene primjedbe izmjena i dopuna Pravila. Direktor Berze/Burze je upoznao prisutne da su stručni radnici sačinili analizu odredaba Pravila i njihovu primjenljivost u praksi. Došlo se do saznanja da su potrebne izmjene i dopune. Odlučeno je da se sa određenim sugestijama svim brokerskim kućama i Udruženju dostavi plan izmjena Pravila sa rokovima do kada trebaju dostaviti određene primjedbe i prijedloge za izmjene.

Uprava Berze/Burze je upoznata sa aktivnostima Udruženja na analizi Zakona o vrijednosnim papirima koje se odnose na autentično tumačenje člana 71. Zakona.

**M. I.**

**Ekonomisti vjeruju da Strategija razvoja neće spasiti BiH od siromaštva**

# Četiri bh. koraka do prokletstva

**Neovisni ekonomisti smatraju: nacionalizmi i politika međunarodnih finansijskih institucija ključne prepreke razvoju ekonomije i put u sunovrat \* Podgrij socijalne nemire \* Privatizacija besmislena zbog menadžera - neznalica**

Razvojna strategija koju bh. vlasti pripremaju godinama neće spasiti zemlju i građane od siromaštva, smatra grupa neovisnih ekonomista. - Ako se ovako nastavi, sljedeća strategija će se zvati strategija borbe protiv gladi - kaže dr Nikola Grabovac.

Ekonomisti vjeruju da Svjetska banka (WB) i Međunarodni monetarni fond (IMF) nameću BiH loše reforme, te oštro kritiziraju sklonost domaćih vlasti koje zbog nacionalnih interesa građane vode u dublju bijedu. Najglasniji među njima je Grabovac, koji kaže da je BiH pod pritiskom stranih institucija napravila četiri koraka koji je vode do prokletstva.

## Sve siromašniji

- Prvi korak je nejasna i zbunjujuća privatizacija. Slijedi liberalizacija tržišnog kapitala, koja je završena. Banke su privatizirane, kamate visoke, kapital odnesen iz zemlje. Treći je da se utvrdi cijena hrane, vode, plina, struje, što vodi siromašenju stanovništva i nemirima. Četvrti cilj stranaca je da jeftino kupe imovinu - navodi Grabovac.

I dodaje da su to ocjene bivšeg ekonomskog savjetnika Bila Clintona, američkog profesora Josefa Stiglicia, koji tvrdi da "zapadne banke hladno i precizno predviđaju socijalne nemire u tranzicijskim zemljama da bi preuzeli kvalitetnu imovinu". Grabovac kaže, a slaže se i mr Sabina Bašić, da bh. strategija lijepo zvuči, ali je neostvariva i dodaje da su se vlasti trebale bazirati na nekoliko ključnih ciljeva, koje mogu ostvariti. Poput zaustavljanja pada zaposlenosti, zaštite domaćeg, smanjenja kamata, stimuliranja izvoza...

- Razvojna strategija BiH je loša, jer se zasniva na propalom konceptu neoliberalizma, koji zastupa Svjetska banka - smatra dr Momir Čećez.

Ovaj koncept predviđa da će privatizacija i slobodno tržište automatski pokrenuti proizvodnju, otvoriti radna mjesta i osigurati privredni rast. Mnoge ekonomije širom svijeta, dodaje Čećez, dovedene su pred krah zahvaljujući insistiranju IMF-a i WB-a na primjeni ovog koncepta. Čećez smatra da se država, ipak, treba miješati u tržište.

- Nijedna zemlja nije se razvila bez pomoći države. Pa ni SAD, nakon velike ekonomske krize - dodaje Čećez.

## Neznanje i neuspjeh

Možda bi bilo tako da nije druge prepreke razvoju ekonomije - nacional-separatizmu. Zajedno, vjeruje Nikola Stojanović, vode sunovratu. Stojanović kaže da što prije treba zaustaviti četiri jahača apokalipse - tri nacionalizma i "grabežni kapitalizam". Kako? Spriječiti vlast da u oblasti ekonomije donosi političke odluke. Ili, kako predlaže mr Kemal Alićehajić, formirati ekspertne vlade.

No, nije znanje samo potrebno u vladama, smatra dr Manojlo Babić, koji je analizirao proces privatizacije u BiH, iako kaže da ima dobrih reformi, poput nekih, koje predlaže Buldožer komisija, Babić je zaprepašten da razvojna strategija nigdje ne govori o menadžmentu. I znanju. Upravo je (ne)znanje, kaže, ključ bh. neuspjeha. Kao primjer navodi da većina kompanija, ni nakon privatizacije, nije postala uspješna, iako, dodaje, u svakoj firmi postoji zdrav dio koji se može učiniti uspješnim.

Prvi cilj privatizacije zato treba biti, smatra dr Slavko Škrbić, da firme dospiju u ruke dobrih, uspješnih menadžera.

*(Preneseno iz "Oslobođenja")*

## Podvale domaćih vlasti

Neovisni ekonomisti imaju niz prijedloga koji mogu doprinijeti razvoju. Mnogi, poput Smaje Bešlije, Momira Čećeza i Ive Čupića, smatraju da treba razvijati poljoprivredu. I ulagati novac u nju, jer tako čine i zapadne zemlje. Zijad Njuhović kaže da treba učiniti sve da se razvija proizvodnja uopće.

"Podvala našeg Ministarstva vanjske trgovine je da se na svjetskom tržištu mogu sresti firme koje se nadmeću pukom konkurentnošću. To nije previd. Oni znaju da Amerika, Japan i Europska unija godišnje pretaču u agrar 300 milijardi dolara kroz razne oblike podsticaja", navodi mr. Sead Jeleč.





## Trgovina

# Zaštiti djelatnost i radnike

**Strukovna grupa trgovine P/GKFBiH održala je 9. sjednicu, 23. 12. 2003. godine, u Mostaru. Razmatrano je i prihvaćeno Izvješće o radu za 2003., kao i Program rada za 2004. godinu, uz opasku da treba biti fleksibilan i otvoren za aktualne teme**

Posebno se raspravljalo o položaju trgovine u gospodarstvu, a na temelju zbirnih podataka iz završnih računa za 2002. godinu, koji su, nažalost, tek nedavno postali dostupni. Podaci govore da je ukupno u FBiH predano 17.762 završna računa, prema kojima je ostvaren prihod u iznosu od 19.444.936.000 KM i rashod od 19.660.772.000 KM.

Positivan saldo imaju županije Posavska, Hercegovačko-neretvanska i Zapadno-hercegovačka.

Istovremeno, trgovina je predala 7.786 završnih računa i ostvarila je ukupan prihod u iznosu od 9.100.672.000 KM i rashod od 8.987.042.000 KM. Od tog na nabavnu vrijednost prodane robe otpada 7.463.587.000 KM, zakupnine su 63.551.000 KM, rashodi financiranja 49.068.000 KM, a usluge 479.817.000 KM. Troškovi uposlenih iznose 389.911.000 KM, a materijalni troškovi su 713.774.000 KM. Doprinosi članarine i druga davanja iznose 13.418.000 KM, porezi koji ne ovise od financijskog rezultata su 19.569.000 KM, a 33.866.000 KM TT troškovi i PTT usluge.

Negativan financijski rezultat trgovina bilježi u Zeničko-dobojskom kantonu, 941.974.000/943.782.000 KM i Bosansko-podrinjskom kantonu 23.837.000/24.194.000 KM.

Istovremeno, u 000 KM vrijednosti stalnih sredstava po nabavnoj vrijednosti u FBiH iznose:

materijalna sredstva 50.551.119 KM, građevine 26.223.784 KM, oprema 15.777.725 KM, a u trgovini materijalna stalna sredstva 2.581.991 KM, građevine 1.586.030 KM i oprema samo 659.728 KM.

Na kraju desetog mjeseca 2003. godine (izvor Statistika FBiH) u FBiH bilo je uposleno 387.198 radnika koji su ostvarili 528,38 KM neto ili 777,03 KM bruto plaću.

U trgovini je radio 51.531 radnik sa prosječnom neto plaćom od 394,23 KM, odnosno bruto od 579,76 KM. U tom periodu izvoz u FBiH iznosio je, od prvog do devetog mjeseca 2003. godine /000/, 1,326.233 KM, uvoz 4.201.004 KM. Promet u ugostiteljstvu iznosio je 56,677.000 KM.

FBiH je posjetilo 196.757 turista, od tog 100.194 je stranih.

Potrošačka korpa iznosila je u devetom mjesecu 2003. godine 458,26 KM, bez potreba stanovanja, prevoza i kulture.

Sektoru trgovine nije lako, posebno u dijelovima Federacije čije gospodarstvo bilježi gubitke. Traži se dugoročna projekcija razvoja trgovine kao grane koja povezuje gotovo sve djelatnosti u gospodarstvu. Zahtijevaju se i kreditna sredstva za razvoj moderne trgovine. Naglašen je oprez pri donošenju i primjeni zakona o neposrednom oporezivanju i uvođenju PDV-a.

Nelikvidnost je svakodnevna i zabrinjavajuća.

Članovi Strukovne grupe smatraju da se treba ponovo razmatrati primjena Zakona o izvršnom postupku.

Trgovina kao agregat punjenja proračuna traži odgovarajući tretman u organima i institucijama FBiH, podržavajući sve što se čini za afirmiranje domaćeg proizvoda.

Traži se zaštita trgovine i radnika, koji su ugroženi prodorom trgovačkih lanaca i prije ulaska u WTO.

**Dubravka BANDIĆ**

## Ugostiteljstvo i turizam

### Sedma sjednica strukovne grupe

Strukovna grupa ugostiteljstva i turizma u P/GKFBiH održala je VIII sjednicu, u Mostaru, 23. decembra. protekle godine. Na dnevnom redu bio je izvještaj o radu u 2003. godini koji je prihvaćen jednoglasno.

Program rada za 2004. godinu je prihvaćen uz opasku da se ne može sve predvidjeti i da zbog toga mora biti fleksibilan. Insistira se na organiziranju udruženja i sekcija sukladno novom organiziranju u Komori.

Registar firmi govori o 588 pravnih subjekata od čega najviše u Sarajevskom kantonu, od tog su 161 barovi, 120 su hoteli i moteli sa restoranima, 283 restorani itd. Od ukupnog broja 549 su u privatnom vlasništvu. Prema statističkim podacima iz novembra, registrirano je 6.431 fizičko lica - radnja.

Završne račune predalo je 476 pravna subjekata. Ostvarili su 101,456.000 KM ukupnog prihoda i 118, 900.000 KM rashoda.

U ugostiteljstvu i turizmu u devetom mjesecu 2003. radilo je 14.469 uposlenika sa neto osobnim dohotkom od 399,86 KM.

Za devet mjeseci FBiH je posjetilo 86.638 domaćih turista koji su ostvarili 188.864 noćenja i 87.605 stranih turista koji su imali 230.841 noćenje.

Očigledno je neevidentiranje gostiju, te turističke inspekcije moraju kvalitetnije reagirati.

Treba podržati akciju "Traži prijavu i plati boravišnu taksu".

Turistička privreda zahtijeva uređenje legislative i harmonizaciju propisa na cijeloj BiH.

Podržava se članstvo u Komori, jer se moraju usklađivati potrebe ove grane i zakoni koje donose državni organi.

Strukovna grupa se zalaže za donošenje strateškog razvoja ove grane gospodarstva, koja se treba tretirati kao izvozna.

**D. BANDIĆ**



# Otkup domaće proizvodnje

**Na inicijativu proizvođača mesa i odgovarajućih institucija Posavskog kantona, početkom januara, održan je radni sastanak Grupacije proizvođača i prerađivača mesa na kojem se raspravljalo o otkupu utovljene junadi iz domaće proizvodnje**

Odluka Vijeća ministara BiH (27. sjednica održana oktobra prošle godine) o privremenoj suspenziji uvoznih dažbina iz Carinske tarife BiH za određene poljoprivredne prehrambene proizvode: sirovine za mesoprerađivačku industriju (smrznuto goveđe meso, meso živine isječeno na komade i smrznuti unutrašnji organi bez kostiju) direktno je oštetila proizvođače utovljene junadi i svinja na u FBiH.

U skladu s tim, prerađivači mesa su se obavezali da će otkupiti utovljenu stoku.

Nakon obavljenog popisa u Posavskom kantonu ustanovljen je broj od 350 komada tovnje junadi i 300 komada tovnih svinja.

Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva ovog kantona imenovalo je predstavnike firmi "Ratar" i ZZ "Podvučjak" za organiziranje otkupa.

S obzirom na to da nijedno utovljeno grlo sa ovog područja nije otkupljeno, firma "Ratar" je uputila dopis Vijeću ministara BiH sa zahtjevom da sve firme koje nisu ispoštovale Odluku plate dažbine kojih su bile oslobođene.

Proizvođače u Posavini brine i nelegalan uvoz u Republiku Srpsku kojim se snižava cijena tovnih junadi, te je i pomenuta odluka doprinijela obaranju cijena na domaćem tržištu.

Osim suše, koja je već uništila 50 odsto rataarske proizvodnje, smatramo da je razvoj stočarstva u našem kantonu u velikoj krizi.

Prisutan je nedostatak kabaste, a cijene koncentrovane stočne hrane su visoke. Ukoliko se ovakvo stanje nastavi ubrzo bi moglo doći do prestanka ove vrste proizvodnje u našem kantonu, istakli su proizvođači iz Posavskog kantona.

Članovi Grupacije predlažu uspostavljanje "lanca" kojim će se regulisati odnosi proizvođača i prerađivača. Na početku bi trebao biti farmer, odnosno primarni poljoprivredni proizvođač, zatim klaonice za krupnu stoku, snabdjevači stanovništva svježim rashlađenim mesom i na kraju prerađivači koji će prerađivati domaće sirovine u količinama kojima raspolažu. Neophodno je značajnije podsticati primarne poljoprivredne proizvođače, jer su, između ostalog, nedovoljne stimulacije uzrokovala tešku situaciju u oblasti proizvodnje i prerade mesa, stav je članova Grupacije.

Osnovni problem u FBiH predstavlja i cjenovna nekonkurentnost na domaćem tržištu,

zbog čega domaći poljoprivredni proizvođači ne mogu prodati svoju robu.

Domaće sirovo rashlađeno meso bez kosti trenutno košta 6,2 KM, a uvozno oko 4,8 KM, što znači da je domaća sirovina za oko 40 odsto skuplja od uvezene.

Iako je cijena na prostoru BiH niža, mesoprerađivači su se obavezali da će otkupiti 350 tovljenika sa prostora Posavske županije po sljedećim uslovima:

- I klasa 3,00 KM /kg tjelesne mase,
- II klasa 2,80 KM /kg tjelesne mase,
- transportni kalo pet odsto,
- plaćanje virmanom u roku 30 dana,
- predstavnici mesoprerađivača će u narednom periodu izvršiti obilježavanje tovljenika.

**S. VARUPA**

## Statistika

### Pad poljoprivredne proizvodnje u FBiH u 2003. godini

Prema podacima Zavoda za statistiku FBiH, u 2003. godini ostvarena je proizvodnja kukuruza (zrno) od 145.203 tone, što je za 27,7 odsto manje u poređenju s proizvodnjom u prošloj godini.

Proizvodnja krompira u ovoj manja je za 23,1 odsto nego u 2002. godini, dok je proizvodnja graha (zrno) manja za 23 odsto.

Kod proizvodnje stočnog krmnog bilja, proizvodnja djeteline manja je za 45,8 odsto, lucerke za 38,9 odsto, travnodjetelinskih smjesa za 24,7 odsto, a prinos usjeva u ovoj godini, zbog dugotrajnih suša, također, je smanjen. Kod voća ostvarena proizvodnja jabuka u ovoj godini veća je za 3,3 odsto u odnosu na prošlogodišnje razdoblje, kruške za 14,5 odsto, dok je kod oraha proizvodnja veća za 38,5 odsto.

Proizvodnja šljive je na nivou prošlogodišnje, s tim da je njen prinos iz godine u godinu lošiji. Prinos breskve, prema statističkim podacima, je nizak zbog jakih proljetnih mrazeva koji su se dogodili u fazi cvjetanja voćki, tako da je zabilježeno samo deset odsto od prošlogodišnjeg prinosa.

Ukupna proizvodnja grožđa veća je za 6,2 odsto, ali je proizvodnja grožđa zadnjih godina, uglavnom, ujednačena. Od januara do oktobra 2003. godine, ukupna proizvodnja šumskih sortimenata veća je za 0,6 odsto, u odnosu na isti period prošle godine, a ukupna prodaja u istom periodu veća je za jedan odsto.

**L. S.**



## Poljoprivreda, prehrambena i duhanska industrija

# Mjere za poboljšanje stanja

**Na sastanku Udruženja poljoprivredne, prehrambene i duhanske industrije i vodoprivrede, održanom 21. 12. 2003. godine razmatrana je aktuelna situacija i problematika poslovanja u ovoj oblasti. Tom prilikom članovi ekspertne grupe su usvojili određene prijedloge i zaključke čijom realizacijom bi se moglo, u značajnoj mjeri, popraviti stanje u poljoprivredi, prehrambenoj i duhanskoj industriji**

1. Da se isplate svi poticaji za 2003. godinu u visini 2002. godine do 31. 3. 2004. godine;
2. da na nivou BiH bude ujednačena sva zaštita domaće proizvodnje;
3. da se u Ministarstvu vanjske trgovine i ekonomskih odnosa formira jedan sektor iz oblasti poljoprivredno-prehrambene industrije koji će koordinirati, te predlagati jedinstvene propise na nivou BiH;
4. ovlastiti odgovorne institucije za zakonodavstvo o hrani, odnosno imenovati komisiju za certificiranje kvaliteta uvoznih proizvoda;
5. osloboditi od plaćanja carine sve repromaterijale i sirovine koje se koriste, a nemamo ih ili imamo u nedovoljnim količinama, a opremu osloboditi na osnovu Odluke Vlade FBiH broj: 117/03, od 17. 4. 2003. godine, izmjena članka 162. stav 3 Zakon o carinskoj politici; "Sl. novine FBiH", br. 21/98 i 10/02;
6. da se najavi izmjena ugovora o slobodnoj trgovini sa zemljama s kojima smo ih potpisali po Zakonu o vanjskotrgovinskoj politici BiH, po članovima 31. i 33.;
7. usvojiti novi Zakon o carinskoj tarifi;
8. tražimo objašnjenje od Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa: što dobivamo, a što gubimo ulaskom u WTO i da li je razlika opravdana?
9. da gospodarske komore iz BiH daju svoje predstavnike za pregovore oko ulaska BiH u WTO;
10. da se ne može ići u pregovore za ulazak u WTO dok se ne naprave bilance stanja proizvodnje i potreba, odnosno studija razvoja;
11. da se odrede strateški proizvodi koje ćemo štiti prilikom ulaska u WTO;
12. da se za najmanje četiri godine odredi visina poticaja i naknada, vrata već uzeta sredstva od prelevmana - posebna taksa i sve to da uđe u Zakon o poljoprivredi na nivou BiH;
13. novčana sredstva usmjeriti na komercijalne proizvođače, te ih registrirati:
  - napraviti REGISTAR i
  - povećati važnost kakvoće proizvoda kao kriterij za novčanu potporu;
14. da Vlada izdvoji na poseban račun sva

donacijska sredstva i osnuje agenciju, koja će ih dodjeljivati na bazi programa, odnosno natječaja;

15. da se u Investicijskoj banci FBiH promijeni menadžment, između ostalog, i zbog neaktiviranja već potpisane KFW kreditne linije njemačke razvojne banke i da Investicijska banka bude Banka za razvoj;

16. osim poticanja proizvodnje treba uvesti i sljedeće potpore:

### - model kapitalnog ulaganja

Podrazumijeva dodjelu kapitalnih nepovratnih sredstava komercijalnim poljoprivrednim gospodarstvima. Dodjela tih nepovratnih sredstava uvjetovana je i prihvaćena poslovnim planom od komercijalne kreditne institucije, a dodjeljivala bi se postotkom od ukupne investicije ili kredita uz utvrđenu minimalnu razinu investicije i maksimalna nepovratna sredstva.

### - model potpore dohotku

Seljačka nekomercijalna gospodarstva primala bi godišnje utvrđen fiksni iznos, npr. 200 KM dohodovne potpore za svakog člana koji u godini podnošenja zahtjeva ima status mirovinskog osiguranika u svojstvu poljoprivrednika i najmanje 55 godina života. Pravo na dohodovnu potporu prestaje u trenutku kada korisnik stekne uvjete za starosnu mirovinu. Cilj ove potpore je zbrinjavanje mladih konkurentnih poljoprivrednih gospodarstava i osiguranje boljeg životnog standarda njegovim članovima.

### - model ruralnog razvitka

Ovim programom sufinanciraju se razvojni projekti jedinica lokalne uprave koji se odnose na održivi ruralni razvitak. Temeljni način djelovanja je udruživanje sredstava iz proračuna Federalnog ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva sa sredstvima županija, lokalne zajednice, korisnika i drugih mogućih izvora financiranja, inozemna donacija, tehnička pomoć i sl).

Pored navedenih mjera, bilo bi neophodno pokrenuti niz projekata u sljedećim područjima:

- obnovi i razvitku sela,
- očuvanju kulturnog blaga,
- potpori investicijama na poljoprivrednim gospodarstvima,
- školovanju, prekvalifikaciji i obuci,
- mjerama uređenja zemljišta,
- promociji ruralnog turizma i tradicionalnih ruralnih obrta,
- promociji kvalitetnih domaćih proizvoda,
- 17. da zaživi savjetodavna i stočarsko-selekcijaska služba;
- 18. broj robnih graničnih prijelaza svesti na devet do 10 kako bi se mogla obavljati bolja kontrola uvoznih proizvoda, a za žive životinje da budu samo dva granična prijelaza.

**E. LASIĆ**

## Veliki skup duhanara u Ljubuškom

# Dodijeljena priznanja i nagrade

**Svake godine u prosincu, u organizaciji "Fabrike duhana Sarajevo", okupe se duhanari Hercegovine i Dalmacije u Ljubuškom kako bi promovirali rezultate postignute u staroj i najavili novu poslovnu godinu. Tako je bilo i ovaj, sedmi, put. U nazočnosti 350 sudionika predstavljena je i degustirana nova cigareta Fabrike duhana Sarajevo "aura super lights", a mnogi proizvođači, kupci i djelatnici FDS-a, dobili su i prigodne nagrade i priznanja**

Skupu se obratio Hrvoje Šunjić, novi šef Predstavništva Fabrike duhana Sarajevo za Hercegovinu. Izvršna direktorica za komercijalne poslove FDS-a Zrinka Puščul govorila je o problemima u proizvodnji i prodaji cigareta, te o samom poduzeću.

FDS je jedan od najstarijih industrijskih kolektiva, koji neprekidno radi 123 godine. Iz godine u godinu ova tvornica postiže značajne rezultate u poslovanju. Njeni proizvodi zadovoljavaju sve svjetske standarde, a značajan je i rast prodaje. Izvozi u Crnu Goru, Kosovo, Srbiju, Albaniju, a uskoro će se naći i na tržištu Makedonije. Za FDS je, kao najstarijeg i najjačeg proizvođača cigareta u BiH, vezano od 60 do 70 odsto kompletne potrošnje cigareta u BiH. Taj veliki postotak se uspio ostvariti znanjem i stručnošću kako u tehničko-tehnološkom smislu tako i na sektoru marketinga. Generalni direktor FDS Šefik Lojo istakao je "da je BiH tržište najobičniji propuh i nije zaštićeno nikakvim zakonima". Iste akcize (trošarine) imamo i na domaće i na uvozne cigarete, što u svijetu nije slučaj. U BiH može uvoziti svatko što god hoće i koliko hoće, bez ikakve kontrole kvalitete. Sve države zahvaljujući duhanskoj industriji dobro pune proračun i zato je i za našu važno da se uklone ove anomalije.

O degustaciji nove cigarete govorili su Orhan Robović, rukovoditelj nabave duhana FDS-a, i prof. dr Jure Beljo sa Duhanskog instituta iz Zagreba. Robović je istakao kako se FDS ljudima i ovom području odužuje na najbolji način, a to je otkupom duhana. To rade dugo godina i jedini su u BiH i okruženju koji kupuju hercegovački duhan.

Duhanari se bore s nizom problema. Jedan od gorućih jeste premija i ukoliko je poljoprivredni proizvođači ne dobiju za ovu proizvodnju, ona će se ugasiti.

Nagrađeni najbolji i najveći proizvođači hercegovačkog "žutog zlata" su:

Đorđe Marić iz Ljubinja, Smajo Selimić i Milenko Milanović iz Stoca, Ivan Kolobarić iz Gruda, te jedini proizvođač iz Čitluka Stipe Vasilj.

Priznanja su dobili i Duhanska stanica Ljubinje kao A kupac, koja prodaje pet tona duhana u istočnoj Hercegovini i tvrtka Tušup Čitluk - Mostar za istu prodaju u zapadnoj Hercegovini. U afirmaciji Fabrike duhana Sarajevo i njezinih proizvoda goleme zasluge imaju i znanstvene institucije: Duhanski institut Zagreb, za što je nagradu primio prof. dr Jure Beljo i Duhanski institut Mostar, za što je nagradu dobio prof. dr Jakov Pehar.

Miro Bandić iz Gruda je, u ime Duhanskih stanica Hercegovine, direktoru Šefiku Loji uručio umjetničku sliku s motivima duhana u Hercegovini, za sve ono što je do sada ova tvornica uradila za duhansku proizvodnju i otkup duhana u Hercegovini, kao i Valentin Ćorić u ime HKK Hercegovina Čitluk.

*Erina LASIĆ*

## Nafta

### Primjena poreskih olakšica Članovi Sekcije prometnika naftnih derivata održali su, krajem januara, radni sastanak sa predstavnicima resornih ministarstava i Uprave za indirektno oporezivanje na kome su usvojeni slijedeći zaključci:

1. Zbog različitog tumačenja Ministarstva vanjskih poslova BiH i Federalnog ministarstva finansija Zakona o posebnom porezu na naftne derivate i Bečke konvencije o diplomatskim odnosima nastali su veliki problemi za uvoznike naftnih derivata koji vrše uvoz za potrebe stranih diplomatsko - konzularnih misija. Na prijedlog predstavnika Federalnog ministarstva finansija Hajrudina Hadžimehanovića, prihvaćen je zaključak da stručnjaci iz dva spomenuta ministarstva i carine, do 23. 01. 2004. godine održe sastanak na kojem će usuglasiti tumačenja i dati jedinstvene instrukcije carinarnicama, kako bi se omogućio normalan protok pri uvozu naftnih derivata namijenjenih diplomatsko - konzularnim misijama u BiH.

2. U vezi sa stupanjem na snagu ugovora o slobodnoj trgovini, članice ove Sekcije insistiraju na prihvatanju našeg prijedloga, iznesenog više puta u protekle tri godine (posljednji put u našem dopisu broj: PKF-907-1/03 od 09. 12. 2003. godine pod tačkom 5). U ovom prijedlogu zahtijeva se ukidanje carine na naftne derivate i povećanje akcize za približno isti iznos (0,05 KM/litru). Ovim bi se doveli u ravnopravan položaj isporučiooci naftnih derivata i iz zemalja sa kojima BiH nema potpisane ugovore o slobodnoj trgovini, a BiH bi, umjesto susjednim državama, ostalo preko 50 miliona KM za obogaćivanje budžeta. Ovakav prijedlog podržava i Grupacija za naftne derivate na nivou cijele BiH.

3. Zbog onemogućavanja šverca bijelim špiritom, koji je očigledno prisutan, jer se uvoze velike količine ovog derivata, tražimo da se, u zavisnosti od realnih potreba regularnih korisnika bijelog špirita, uvedu kontingenti za uvoz.

Ako ovo rješenje ne može dobiti podršku, onda predlažemo da se i bijeli špirit optereti svim dažbinama kao i goriva, a da se reguliše način subvencioniranja privrednih subjekata koji ovaj derivat koriste u procesu proizvodnje na sličan način kao i za lož - ulje.

4. Zbog komplikovane procedure u međuentitetskom prometu naftnih derivata, kao i različitih kriterija za kvalitet domaćih i uvoznih derivata, međuentitetski promet se gotovo i ne obavlja, čime je naročito pogođena jedina domaća rafinerija u Brodu. Zato predlažemo da se ubrza zaživljavanje Zakona o indirektnom oporezivanju, a do tada da poreske uprave oba entiteta, uz pomoć predstavnika Grupacije naftaša na nivou BiH, maksimalno pojednostave proceduru i time omogućе normalan međuentitetski promet naftnih derivata.

**Važno je napomenuti da ovakvo rješenje može da uslijedi tek nakon što vrijednost carine bude pretvorena u akcizu. U protivnom, pojednostavljenje ove procedure nije prihvatljivo.**



## Razvoj tržišta vrijednosnih papira u FBiH

# Utrosručen promet na Berzi

**Tržište vrijednosnih papira nastavilo se razvijati i u 2003. godini koja se može posmatrati kao daljnji iskorak u uspostavi i stabilizaciji tržišne infrastrukture, istakao je, 14. januara, na godišnjoj konferenciji za novinare predsjednik Komisije za vrijednosne papire Federacije BiH Edib Bašić**

- Promet na Berzi - rekao je Bašić - gotovo je utrosručen u odnosu na prethodnu godinu, nastavljena je registracija dioničkih društava i dionica, vršene su nove emisije dionica, PIF-ovi su radili na konsolidaciji svojih portfolija, započeta su korporativna prestrukturiranja i procesi preuzimanja, inaugurisani su prvi investicijski savjetnici, znatno je povećana transparentnost rada kompanija kroz objavljivanje izvještaja o poslovanju, unaprijeđena je regulativa i dr. I u 2003. godini dionice su bile jedini materijal koji se emitovao i prometovao na tržištu. Iako najavljivane, nije bilo emisija državnih, ni korporativnih obveznica čime je tržište svedeno samo na vlasničke vrijednosne papire. Najveći broj emitenata i emitovanih dionica je rezultat privatizacije, tako da je u registar emitenata lani upisano 110 novih sa ukupnim kapitalom od oko 781,5 miliona KM.

Strukturu emitenata vrijednosnih papira u FBiH, 31. decembra 2003. godine, čine 672 dionička društva sa oko 8,5 milijardi KM nominalne vrijednosti dionica. U strukturi emitenata dionica dominantni su oni "po sili zakona", odnosno privredna društva izašla iz privatizacije, na jednoj strani, te banke, osiguravajuća društva i PIF-ovi, kojima je po zakonu dioničko društvo obavezni oblik organizovanja, na drugoj. I po osnovnom kapitalu prednjače privatizirana dionička društva na koje otpada nešto više od polovine ukupnog kapitala, a slijede PIF-ovi, te banke i osiguravajuća društva. Lani je tržište kapitala u Federaciji BiH zabilježilo porast aktivnosti, posebno u pogledu ostvarenog prometa na Sarajevskoj berzi vrijednosnih papira, ali i prometa vrijednosnim papirima koji se odvijao izvan berze. Ukupna vrijednost prometa na tržištu vrijednosnih papira u FBiH u 2003. godini iznosila

je više od 183 miliona KM, a prometovano je sa gotovo 30 miliona dionica.

Dominantno učešće u ukupnom prometu zauzima promet ostvaren na berzi - oko 119 miliona KM i 25,4 miliona dionica, dok na promet vrijednosnim papirima kojima se ne trguje na berzi otpada oko 52 miliona KM i 1,5 miliona dionica, a u provedenim tender ponudama je prometovano 2,4 miliona dionica ukupne vrijednosti preko 13 miliona KM. Na Sarajevskoj berzi trenutno trguje 14 brokerskih kuća (četiri dozvole su izdate lani) članica berze u kojima su zaposlena 24 ovlaštena brokera, a dvije nove brokerske kuće su u postupku izdavanja dozvola.

- Iako je prošle godine ostvaren snažan rast prometa, osnovna karakteristika tržišta je, ipak, njegova nedovoljna likvidnost i niska tržišna kapitalizacija. Izdvaja se desetak dionica kompanija sa kojima se redovno trguje i za kojima je tražnja znatno veća od ponude, dok se dionicama drugih kompanija, koje se nalaze na slobodnom tržištu, trguje rijetko. Kad se i dogodi trgovina tim dionicama, ona je najčešće rezultat dogovora van berze, između poznatog kupca i prodavca, nakon čega se trgovanje samo formalno obavi na berzi - istako je Bašić dodajući da su glavni kupci dionica strana fizička i pravna lica iz Slovenije i Hrvatske koji kupuju dionice PIF-ova i perspektivnih kompanija. Dionicama PIF-ova se aktivno trgovalo na berzi, fizički obim prometa čini gotovo 80 odsto od ukupnog broja transakcija i dvije trećine od ukupnog broja dionica kojima se trgovalo na berzi. Međutim, zbog relativno niske cijene dionica PIF-ova, vrijednost prometa čini samo 27 odsto ukupne vrijednosti prometa. Bašić je kazao da je u toku prošle godine obavljen drugi redovni nadzor kod sedam društava i privatizacijskih investicionih fondova kojim oni upravljaju, koji je imao za predmet njihovu suštinu poslovanja. Konstatovana su bitna poboljšanja u odnosu na prvi nadzor, ali i utvrđeni određeni nedostaci i poduzete odgovarajuće mjere iz nadležnosti Komisije. Kod brokerskih kuća je utvrđen određeni broj nedostataka, naložene mjere za njihovo otklanjanje, te izrečene mjere za odgovorna lica u brokerskim kućama. Na osnovu indicija o mogućem kršenju propisa obavljen je i vanredni nadzor u osam slučajeva, od kojih su šest okončani i izrečene odgovarajuće mjere.

- Planirane aktivnosti za ovu godinu - kazao je Bašić - biće usmjerene na daljnji razvoj tržišta kapitala i integraciju ekonomskog prostora u našoj zemlji kroz nadzor primjene propisa iz oblasti tržišta kapitala, iniciranje prema nadležnim organima donošenja odgovarajućih izmjena i dopuna sistemskih zakona, harmonizaciju propisa između dva entiteta u cilju stvaranja jedinstvenog ekonomskog prostora u BiH, te stvaranjem pretpostavki za emisiju i promet novog tržišnog materijala, posebno obveznica. (FENA)

### Zakon o stečaju

## Utvrđen nacrt izmjena

Zastupnički dom Parlamenta Federacije BiH, 14. 01. 2004. godine, prihvatio je Nacrt zakona o izmjenama Zakona o stečajnom postupku. Ovaj zakon je bio upućen u parlamentarnu proceduru u formi prijedloga, ali su ga oba doma Parlamenta FBiH vratila u formu nacrtu.

Izmjene Zakona o stečajnom postupku predviđaju da danom otvaranja stečajnog postupka prestaju ugovori o radu uposlenika stečajnog dužnika. Većina zastupnika tražila je da budu zaštićeni radnici koji će doći pod udar ovog zakona, i koji će ostati bez posla, pa je Vlada FBiH obavezana da prilikom izrade prijedloga Zakona o stečajnom postupku predloži Parlamentu program mjera za poboljšanje socijalne sigurnosti nezaposlenih.

M. I.



**Žica d.d. Sarajevo - Implementacija projekta**

# “Jačanje kapaciteta za primjenu čistije proizvodnje u BiH”

**P/GKFBiH se od prošle godine, uz suradnju sa Centrom za okolišno održiv razvoj (COOR), nastoji aktivno uključiti u ovaj projekat, podrškom privrednim subjektima koji ga žele implementirati**

Osnovni cilj Projekta je poboljšanje kvaliteta okoliša i stvaranje ekonomskog podsticaja za industrijski razvoj. U tom smislu je i P/GKFBiH, u suradnji sa COOR-om, učestvovala i u organiziranju promocije projekta “Čistija proizvodnja” u Tvornici dalekovodnih stubova u Sarajevu, kao i interaktivnoj kombinaciji predavanja i demonstracionih projekata u industrijama, pod nazivom “Trening trenera”.

Sušтина čistije proizvodnje je da se, preventivnim djelovanjem, maksimalno iskoriste ograničeni resursi, a gubici i otpadni tokovi svedu na najmanju mjeru.

Stoga je za svaku pohvalu realizacija projekta u Žica d.d. Sarajevo “Zamjena pripreme površine žice za izvlačenje hemijskim - mehaničkim - pjeskarenjem”.

U Fabrici je identificiran problem koji se ogledao u enormnoj potrošnji vode (a time i velikoj količini proizvedene otpadne vode koju treba zbrinuti), energenata, mazivih sredstava i slično.

Poslije urađene detaljne analize tehnološkog procesa, utvrđeno je da se najviše finansijskih sredstava izdvaja za hemijsku pripremu površine žice za izvlačenje, a da se, istovremeno, stvara ogromna količina otpadne vode koju poslije treba prečistiti kako bi se mogla ispustiti u vodotok.

Iz navedenih razloga menadžment firme je donio odluku da se uvede novi tehnološki proces u pripremi površine žice za mehaničko izvlačenje, tzv. pjeskarenje za one kvalitete i programe za koje ih je moguće uvesti. Po analizi koju je prezentirao dipl. inž. Zajko Omerbegović, koji je neposredno i učestvovao u realizaciji Projekta, primjena novog sistema firme donosi finansijsku uštedu od 288.000 KM godišnje. Ovom treba dodati i druge koristi: potaknuta inovativnost, efikasnost, ravnopravniji položaj na tržištu, te okolišnu i marketinšku korist.

Ova kompanija nije se zadržala samo na rješavanju ovog problema, nego želi ići i dalje.

Ponukani seminarom “Okolišno dijagnosticanje i definiranje mogućnosti za smanjenje zagađivanja”, njeni stručnjaci predlažu da se formiraju regionalni centri za preradu otpada po granama industrije. Dat je i konkretan prijedlog da se u okviru Žica d.d. Sarajevo vrši prerada kiseline, jer za to postoji dugogodišnje iskustvo, kao i postrojenja koja bi trebalo reparirati.

P/GKFBiH daje punu podršku ovakvoj privrednoj inicijativi tim više što ovakva rješenja, uz poštivanja propisa, donose i određenu dobit. Stoga i zajedničko postrojenje (kapacitet) ne bi trebalo biti u granicama bilo kakve društveno-političke zajednice (kantona), nego ekonomija treba da odredi njegovu lokaciju i kapacitet. Ova inicijativa ima svoje uporište i u tome da je u okviru prakse upravljanja otpadom zadatak države samo regulisanje sakupljanja, prijevoza i tretmana komunalnog otpada, a da je industrijski otpad u nadležnosti privrede.

*N. Š. - M.*

## Osnivačka skupština

# Gransko udruženje energetike i rudarstva

U Tuzli je, 13. januara, održana Osnivačka skupština Granskog udruženja energetike, rudarstva i industrije Kantonalne privredne komore Tuzla. Za predsjednika Granskog udruženja, u čijem su sastavu gospodarski subjekti čija je osnovna djelatnost proizvodnja električne energije, ugljena, kemijskih proizvoda, prerada plastike, proizvodnja i montaža metalnih

proizvoda, proizvodnja strojeva i uređaja bez obzira na oblik vlasništva, izabran je Rifat Čampara. Kako je rečeno, Udruženje će svoje aktivnosti posebno usmjeriti na prikupljanje informacija vezanih za problematiku poslovanja s ciljem stvaranja boljih uvjeta privređivanja, predlaganja mjera za olakšice u poslovanju članova Udruženja, te na usklađivanju međusobnih interesa i definiranju zajedničkih stavova prema državnim i federalnim organima, institucijama i drugim partnerima. Jedna od aktivnosti Udruženja jeste i suradnja sa nadležnim federalnim i državnim organima na pripremi i donošenju zakonskih i drugih propisa i mjera ekonomske politike koji se tiču poslovanja. (FENA)

**Unsko-sanski kanton**

# Prezentacija Strateških pravaca razvoja MEI FBiH

**Posljednja u nizu planiranih aktivnosti, vezanih za prezentaciju Strategije metalske i elektroindustrije FBiH, održana je u Bijaču, 19. 12. 2003. godine, za privrednike Unsko-sanskog kantona, a u suradnji sa Kantonalnom privrednom komorom**

Nakon pozdravnog obraćanja Ismeta Pašalića, predsjednika Privredne komore USK-a, medijator sastanka, predstavnik Privredne/Gospodarske komore Federacije BiH prezentirao je dokument Strateški pravci razvoja MEI u FBiH. O dokumentu su govorili i koautori: Zlatan Ištvančić, direktor Metalinvest Jajce, Azra Čolić, izvršni direktor Federalne investicijske banke, i Ćazim Talam, koordinator Federalnog ministarstva energije, rudarstva i industrije.

Svi prisutni bili su jedinstveni u ocjeni da je dokument izraz potrebe privrednika ovog segmenta industrije i da je očigledno da su u njegovoj izradi učestvovali sami privrednici. Uslijedile su i sugestije, konstatacije, primjedbe i prijedlozi:

- Potpuna je dezorganizacija u privredi;
  - Država je ta koja treba stvarati ambijent, a ona ga ne stvara;
  - Niko ne prati zbirno plasiranje kreditnih sredstava, njihov utrošak i povrat;
  - Nema stimulansa za nove proizvode (primjera radi: Elektrouniverzal je proizveo novi stabilizator, ali sa ogromnim poteškoćama);
  - Treba akcentirati restrukturiranje ili reinžinjerin;
  - Dokument je oslikao postojeće stanje i dao smjernice za rješavanje, što je u domenu države;
  - Vlast treba da pomogne i drugim sektorima da urade ovakvu strategiju, a i drugi entitet treba uključiti u ove aktivnosti;
  - Logično bi bilo da, ako imamo vlastite prirodne energetske resurse, i cijena tih energenata bude niža;
  - Trgovinski ugovori sa susjednim zemljama imaju štetne posljedice;
  - Neprimjerna je carinska politika;
  - Ozbiljniji su lobiji stranih nego domaćih proizvođača u vlastitoj kući;
  - Prodaja preduzeća preko stranih eksperata i strateškim investitorima nije dala dobre rezultate;
  - Daje se podrška privrednim komorama FBiH i USK-a.
- U organizaciji P/GKFBiH održano je i edukativno predavanje o klasterima: "Organizacijski grozdovi (clusteri) u ulozi podizanja konkurentne prednosti industrije i regiona". Predavač je bio Ernest Vlačić, menadžer firme EVASYIS d. o.o. iz Zagreba. Objasnio je ulogu klastera u pripadajućoj industriji (razvojnu, marketinšku, finansijsku, savjetodavnu funkciju u industriji - uslugama, unutar kojih djeluju); primjere klasteringa u bližoj regiji i osvrnuo se na trenutne mogućnosti organiziranja klasteringa u FBiH.



Dogovoreno je da će se organizirati okrugli sto o mogućim vidovima organiziranja privrednih subjekata (clustering, strukovni savez ili interesna grupacija), te će ova tema ponovo biti na dnevnom redu. **N. ŠEHIĆ - MUŠIĆ**

**Seminar na Jahorini**

## Promoviranje klastera u BiH

U organizaciji GTZ-a, na Jahorini, je održan seminar "Promoviranje klastera u BiH" za ciljne grupe: tekstil/koža/obuća, drvo/namještaj, dobavljači automobila i poljoprivrede.

Cilj je bio pokazati što je to klaster i njegove prednosti u radu u navedenim oblastima.

Klaster je grupa poduzeća i organizacija, koja, međusobnim umrežavanjem i kontaktima, poboljšava svoj nastup na tržištu i postiže konkurentsku prednost, odnosno višak vrijednosti.

Postoji više vrsta klastera:

- horizontalni - partneri u istom nivou u lancu stvaranja dodatne vrijednosti;
- vertikalni - partneri u piramidi dobavljača;
- regionalni - partneri u privrednom sektoru;
- klasteri u branši - partneri u specifičnom polju djelovanja;
- poduzetnički - partnerstva u/sa poduzećima;
- međunarodni - partneri u preklapajućim mrežama klastera.

Da bi se ostvario rad u njima, treba odrediti učesnike:

- A. NOSILAC / menadžment;
- B. PARTNERI / industrija, davaoci usluga, trgovina, nauka, politika, udruženja, institucije;
- C. DAVAOCI USLUGA / IT- tehnika, proizvodnja mašina i alata, partneri za kvalificiranje banke, medijske kuće, kvalitet;
- D. GREMIJI / odbor klastera, naučno praćenje, ekspertni tim.

**Š. A.**



## Industrijska proizvodnja veća za 4,8 posto

**Industrijska proizvodnja u Federaciji BiH u 2003. godini u odnosu na prethodnu godinu veća je za 4,8 posto, saopćio je, 19. januara, na konferenciji za novinare pomoćnik direktora Federalnog zavoda za statistiku Krešimir Krmpotić**

Industrijska proizvodnja u decembru 2003. godine u odnosu na proizvodnju iz istog mjeseca prošle godine veća je za 7,8 posto, a u odnosu na novembar iste godine veća je za 13 posto.

Posmatrano po područjima industrijskih djelatnosti, u prošloj godini u odnosu na 2002., industrijska proizvodnja u području prerađivačke industrije veća je za 5,2 posto, u području rudarstva veća je za 4,6 posto, a u području snabdijevanja električnom energijom, gasom i vodom manja je za 0,6 posto.

Prošle godine ostvaren je izvoz iz FBiH u vrijednosti 1.812.939.000 KM, što je za 19,7 posto više u odnosu na prethodnu godinu, dok je ostvareni uvoz u tom periodu iznosio 5.769.645.000 KM, što je za 2,8 posto više u odnosu na isti period prethodne godine.

Procenat pokrivenosti uvoza izvozom u prošloj godini iznosi 31,4 posto.

Posmatrano po zemljama namjene, odnosno porijekla, u tom periodu najviše se izvozilo u R Hrvatsku, u vrijednosti 361.605.000 KM, što je 19,9 posto od ukupnog izvoza; najviše se i uvozilo iz Hrvatske, u vrijednosti 1.114.813.000 KM, što je 19,3 posto od ukupnog uvoza.

U decembru prošle godine iz FBiH u Republiku Srpsku prodato je robe u vrijednosti 22.808.071 KM, što predstavlja povećanje za 7,9 posto u odnosu na novembar te godine i povećanje za 20,6 posto u odnosu na isti mjesec prethodne godine. Istovremeno, iz RS nabavljeno je robe u vrijednosti od 5.917.728 KM, što predstavlja povećanje za 20 posto u odnosu na prethodni mjesec iste godine i povećanje za 6,1 posto u odnosu na isti mjesec prošle godine. (FENA)

## Potrošačka korpa u FBiH 456,81 KM

Sarajevo, 19. januara - Potrošačka korpa u Federaciji BiH u decembru prošle godine iznosi 456,81 KM, što je za 0,28 KM ili za 0,1 posto manje u odnosu na novembar.

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, za potrošačku korpu je u decembru najviše trebalo izdvojiti u Mostaru 517,19 KM, zatim u Širokom Brijegu 510,65 KM, a najjeftinija potrošačka korpa je bila u Zenici 399,38 KM, s tim da je u Zeničko-dobojskom kantonu zabilježena i najmanja prosječna isplaćena neto-plaća u FBiH.

Prosječna mjesečna isplaćena neto plaća po zaposlenom za novembar 2003. u FBiH iznosila je 528,19 KM.

Najviša prosječna isplaćena neto-plaća zabilježena je u Kantonu Sarajevo i iznosila je 645 KM, zatim u Hercegovačko-neretvanskom kantonu 609 KM, a najniža prosječna isplaćena neto-plaća zabilježena je u Zeničko-dobojskom kantonu 419,10 KM.

U FBiH u novembru 2003. penzije su isplaćene za 286.208 penzionera, a prosječna isplaćena penzija iznosila je 199,39 KM.

Ukupan broj zaposlenih, prema kadrovskoj evidenciji, u novembru prošle godine na području FBiH je 387.679 osoba, što znači da je nivo zaposlenosti u tom mjesecu dostigao 61,4 posto nivoa iz 1991. godine.

Prosječna stopa nezaposlenosti u istome mjesecu bila je 43,9 posto; evidentirane su 303.454 osobe koje traže zaposlenje.

Krajem novembra prošle godine poslovni subjekti iskazali su potrebe za 1.119 radnika, tako da je na jednu prijavu potreba za radnicima u novembru bio 271 radnik koji je tražio zaposlenje. (FENA)

### Ugostiteljstvo i turizam

## U FBiH u novembru više ležaja, a manje gostiju

Federaciju BiH u novembru 2003. godine posjetilo je 14.228 turista ili 5,8 posto manje u odnosu na isti mjesec 2002. godine.

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, ostvareno je 24.870 noćenja, što je manje u odnosu na novembar 2002. za 10,7 posto.

U FBiH kapaciteti u turizmu u novembru 2003. godine

iznosili su 10.354 ležaja ili 10,3 posto više nego godinu ranije.

Polazeći od značaja turizma kao privredne grane u razvoju ukupne ekonomije FBiH, Vlada FBiH ocijenila je potrebnim da se sadašnji naziv Federalnog ministarstva trgovine, koje je i nadležno za oblast turizma, promijeni u Federalno ministarstvo trgovine i turizma.

Zbog obimnosti materije, Nacrtom zakona o turističkoj djelatnosti, koji je Vlada FBiH poslala u parlamentarnu proceduru, predviđeno je da turistička djelatnost bude uređena zasebno od ugostiteljstva za razliku od dosadašnje prakse. (FENA)



## Seminar "Pomoć firmama pri dobijanju CE znaka"

## Reagovanje

**U prethodnom broju "Glasnika" objavljena je Onasina vijest o održanom seminaru pod nazivom "Pomoć firmama pri dobijanju CE znaka" na koju je stiglo reagovanje firme GRIZELJ d.d. Sarajevo. Uz napomenu da je Redakcija Glasnika samo prenijela ono što se dešavalo i što je rečeno na pomenutom seminaru, u cijelosti objavljujemo reagovanje firme Grizelj. Moramo istaći da cilj pisanja u Glasniku i jeste informisanje privrednih subjekata, članova Komore, o pozitivnim dostignućima i razvoju bh. firmi među kojima se ističe Dioničko društvo Grizelj Sarajevo.**

Redakciji Glasnika

*Odgovor na Vaše pisanje u listu Glasnik broj 15 decembar/prosinac 2003. godine pod naslovom Seminar "Pomoć pri dobijanju CE znaka" - CE znak u BiH posjeduje samo velikokladuška firma SANITEKS, što nije istina i čime su povrijeđena naša prava na korištenje CE znaka, jer je to, ipak, izjava zvaničnog eksperta EU-a u BiH. Shodno Zakonu o štampi, zahtijevamo demanti našim dopisom kojeg dostavljamo u prilogu.*

Cijenjeni privrednici/gospodarstvenici u BiH,

U duhu pozitivnog informiranja privrednika/gospodarstvenika koristimo prigodu da po ne znam koji put demantiramo gospodina Marinkovića, namještenika - eksperta EU u BiH, da prekine iznositi neistine o posjedu prava na korištenje CE znaka.

CE znak je znak sigurnosti i stiče se na opremu koja je certificirana od EU verificiranih institucija i oprema sa CE znakom može se staviti na tržište EU bez bilo kakvih dodatnih atestiranja ili tome slično.

Firma GRIZELJ d.d. i kćerka firma ITG d.o.o. - obje iz Sarajeva - kao i kćerka firma ITG Wärmetechnik GmbH iz Beča su certificirale 98 proizvoda kod međunarodnih certifikacijskih institucija RWTÜV iz Essen-a i DVGW iz Bona, čiji certifikati vrijede u 18 zemalja članica EU-a. Ovih dana očekujemo pravo korištenja CE znaka na još pet proizvoda. Gospodin Marinković, koristeći promidžbu kroz P/GKFBiH i nudeći KNOW HOW za podsticaj izvozu, troši novac i vrijeme privrednika/gospodarstvenika prodajući im neistine i nudeći svoje usluge, za skupe novce, koje nisu u stanju realizirati. Jer, ako je po riječima gospodina Marinkovića samo, uz njegovu asistenciju, Saniteks postao nosilac prava na korištenje CE znaka na samo 1 (jedan) proizvod, to može biti vrlo kvalitetno mjerljiv rezultat njegovog uspješnog višegodišnjeg rada na edukaciji bh. privrednika/gospodarstvenika i certifikaciji bh. proizvoda.

Gospodin Marinković već niz godina priča i drži "tezge", uz kvalitetnu i visoku ekspertnu apanažu, oko promidžbe neke standardizacije, za što i u matičnoj kući ima značajna primanja, a u njoj nije ništa učinio da naše institucije dobiju međunarodnu verifikaciju i akreditaciju pa da ne moramo plaćati veliku količinu novca evropskim institucijama za certificiranje kada imamo pamet u gospodinu Marinkoviću, kao i u njegovoj bivšoj instituciji - Institut za standardizaciju, mjeriteljstvo i intelektualnu svojinu na nivou BiH i da svojim zalaganjem pomogne da zaživi u obnašanju zakonom potrebne funkcije.

GRIZELJ d.d. Sarajevo

ITG d.o.o. Sarajevo

ITG Wärmetechnik GmbH Beč

**Firma ITG d.o.o. Sarajevo, kao i ITG Wärmetechnik GmbH Wien, Austria, su kćerke firme GRIZELJ d.d. Sarajevo i u posjedu certifikata i prava na korištenje CE znaka za sljedeće proizvode:**

Toplovodni kotlovi ITG d.o.o. Sarajevo radne temperature 110 °C, radnog tlaka 5 bara, certificirani od DVGW-a (29 stavki).

Omekšivači vode ITG d.o.o. Sarajevo na bazi jono izmjene, certificirani od RWTÜV-a (11 stavki).

Split filter sistemi ITG d.o.o. Sarajevo za filtriranje toplovodnih i vrelovodnih sistema centralnog grijanja, certificirano od RWTÜV-a (5 stavki).

Ekspanzioni moduli ITG d.o.o. Sarajevo za instalacije centralnog grijanja, toplovodnih, vrelovodnih sistema i za toplinske podstanice, certificirano od RWTÜV-a (15 stavki).

Infragasne grijalice GRIZELJ d.d. Sarajevo za zagrijavanje visokostropnih i loše izoliranih prostora, certificirano od DVGW-a (5 stavki).

Toplovodni kotlovi ITG Wärmetechnik GmbH Wien, Austria radne temperature 110°C, radnog tlaka 5 bara, certificirani od DVGW-a (28 stavki).

Infragasne grijalice ITG Wärmetechnik GmbH Wien, Austria, za zagrijavanje visokostropnih i loše izoliranih prostora, certificirano od DVGW-a (5 stavki).

Ukupno sa današnjim danom, 14. 01. 2004., imamo 98 proizvoda na koje je stečeno pravo sticanja CE znaka koji vrijedi u 18 zemalja članica EU.

Više tehničkih detalja o proizvodnim programima možete naći na web adresama: [www.grizelj.com](http://www.grizelj.com), [www.itgkotoao.com](http://www.itgkotoao.com), [www.itgwien.com](http://www.itgwien.com)

Moram naglasiti da je u svim proizvodima utkana pamet i struka naših uposlenika i da ni za jedan proizvod nije plaćena licenca.

Sve tri firme su u posjedu certifikata EN ISO 9001:2000 i EN ISO 14001, a audit su objavljeni od TÜV CERT Essen, Njemačka.

**Unsko-sanski kanton**

# Privatizacija šumskih poduzeća

**Od 13 neprivatiziranih poduzeća u Unsko-sanskom kantonu su i tri drvoprerađivačka. Nekadašnji nosioci gospodarstva u Sanskom Mostu, Bosanskoj Krupi i Ključu, nakon neuspjelih tendera, pokušavaju se prodati direktnom pogodbom**

Šumsko-industrijska poduzeća Ključ i ŠIP Una proživljavaju najteže dane. Ključani i Sanjani prekinuli su rad, dok drveno poduzeće iz Bosanske Krupe još uvijek, iako u krajnje otežanim uvjetima, održava proizvodnju.

Prema riječima direktora ŠIP Una iz Bosanske Krupe Nijaza Beširevića, dug poduzeća dostigao je pet miliona KM.

- Oko 60-ak radnika dolazi na posao, no hoće li za svoj rad biti plaćeni na vrijeme ili tek za nekoliko mjeseci, to više niko ne zna - kazao je Beširević. Uvidjevši da je ozbiljnih kupaca sve manje, prije svega, zbog milionskih

zaduženja, Vlada USK predložila je Skupštini Kantona mjere koje bi olakšale i omogućile hitnu privatizaciju drvnih poduzeća. Tako je Skupština USK prošle godine, među ostalim, dala saglasnost Vladi i Agenciji za privatizaciju USK da se s mogućim kupcem može razgovarati o odgađanju i otpisu dugova, uz uvjet da kupac u utvrđenom roku osposobi finalne prerađivačke strojeve, te ispoštuje ostale obaveze kupoprodajnog ugovora. Unatoč tim mjerama, ŠIP Una nema ponuda za kupovinu. Jedini zainteresirani kupac odustao je nakon neuspjele neposredne pogodbe. Do proljeća bi se trebalo konačno znati hoće li se ovo i ostala drvena poduzeća uspjeti privatizirati ili će se primijeniti postupak stečaja, a radnici ostati bez posla. /FENA/

\*\*\*\*\*

U USK od 2000. do kraja prošle godine privatizirano je 41 poduzeće u vrijednosti preko 204 miliona KM.

Kupci su 12,5 miliona platili gotovinom, a više od 79 miliona privatizacijskim certifikatima.

U protekloj godini privatizacija je u USK bila kao i u ostalim dijelovima Federacije BiH, gotovo zapostavljena, tako da je za devet mjeseci 2003. godine potpisano samo sedam kupoprodajnih ugovora.

Još 13 poduzeća iz USK, koja nisu prodana javnim natječajem, čeka privatizaciju direktnom pogodbom. /FENA/

**USK**

## Inicijativa za formiranje prve ekološke zadruge

Na zahtjev brojnih poljoprivrednih proizvođača Privredna komora i Poljoprivredni zavod Unsko-sanskog kantona (USK) pokrenuli su inicijativu za formiranje prve ekološke zadruge na ovim prostorima, a ujedno i u Federaciji BiH.

- Ova zadruga okupit će poljoprivredne proizvođače, koji imaju namjeru i žele da se bave ekološkom proizvodnjom. Na formiranje prve ekološke zadruge odlučili smo se zato što u EU i našim susjednim zemljama postoje ogromne zalihe komercijalnih poljoprivrednih proizvoda, te je razumljivo da zemlja poput BiH, koja ima nisku podršku u oblasti subvencija i poticaja poljoprivrede, nema šanse u komercijalnoj proizvodnji - kazao je direktor Poljoprivrednog zavoda USK-a Smail Toromanović.

Naglasio je da je šansa BiH u ekološkoj, odnosno organskoj poljoprivredi, jer je prema podacima, koje su prezentirali predstavnici Ekološke zadruge Republike Hrvatske, samo Njemačka u toku protekle godine uvezla iz ove zemlje tri miliona maraka različitih proizvoda ekološkog karaktera. Na sastanku članova inicijativnog odbora, koji je održan 11. decembra 2003. godine, formirana su radna tijela, te izvršene pripreme za održavanje osnivačke Skupštine prve ekološke zadruge. (FENA)

**Tvornica higijenskog papira Prodex**

## U 2004. godini tri nove proizvodne linije

- Tvornica higijenskog papira Prodex d.o.o. iz Gruda planira u narednoj godini proširiti asortiman svojih proizvoda pokretanjem proizvodnje vlažnih maramica, higijenskih uložaka i pelena - izjavio je direktor Petar Ćorluka.

Realizacija tri nove proizvodne linije, u koje će biti uloženo četiri do pet miliona maraka, odvijaće se postepeno tokom cijele godine, a nove moderne mašine za proizvodnju ovog higijenskog materijala potiču pretežno iz Švicarske i Njemačke.

Direktor Prodexa je poslovnu 2003. godinu ocijenio uspješnom, jer su Prodexovi proizvodi već prihvaćeni na tržištu cijele BiH. Uz povećanje proizvodnje u narednom periodu namjeravaju povećati i izvoz, koji je prošle godine iznosio oko 50 odsto.

- Kada je u pitanju izvoz, prijatno smo iznenađeni plasmanom naših proizvoda na tržištu Makedonije, u kojoj smo prisutni tek nekoliko mjeseci. Inače, naši proizvodi se uspješno prodaju u Albaniji, Makedoniji, Kosovu, Srbiji, Crnoj Gori i Hrvatskoj - istakao je Ćorluka. Naša jedina konkurencija na ovom prostoru su kompanije Nivea i Johnson&Johnson, a nadam se da ćemo mi imati njihov kvalitet i nižu cijenu. Ćorluka je dodao da u zemljama Balkana nema proizvođača ove vrste higijenskog papira.

Tvornica higijenskog papira Prodex, sa sjedištem u Grudama, otvorena je u decembru 2002. godine. Ukupna investicija u najnoviju automatsku liniju za proizvodnju higijenskog papira po najzahtjevnijim standardima iznosila je oko deset miliona KM. Prodex proizvodi višeslojni toaletni papir i papirne ručnike u mašinama koje proizvode 70.000 rolni na sat. Druga mašina namijenjena je za proizvodnju maramica.

Uposlano je 14 radnika koji uglavnom kontroliraju proizvodne procese na komandnim pločama. /ONASA/

**Bosnalijek**

# Ambiciozni poslovni planovi

**Ukupne investicije Bosnalijeka planirane za ovu godinu iznose oko 22 miliona KM. Najveći dio ovih sredstava biće utrošen na izgradnju modernih skladišnih kapaciteta i nabavku opreme za proizvodnu i razvojnu infrastrukturu, izjavio je Edin Arslanagić, generalni direktor Bosnalijeka**

Prema njegovim riječima, poslovni plan ove kompanije za 2004. godinu je ambiciozan, a jedan od glavnih ciljeva biće zadržati lidersku poziciju na farmaceutskom tržištu Federacije BiH, jer je, pored Bosnalijeka, u FBiH trenutno registrovano još 35 kompanija koje se bave istom djelatnosti.

**Izvoz u stalnom porastu**

Bosnalijekov izvozni asortiman obuhvata 70 lijekova, a izvozi na tržišta Albanije, Hrvatske, Makedonije, Moldavije, Rusije, Saudijske Arabije, Slovenije, Srbije i Crne Gore, Ukrajine, dok se za ovu godinu vrše sve pripreme i za izvoz na tržište Evropske unije.

Izvoz ove kompanije, kako je naglasio direktor Arslanagić, u stalnom je porastu. U 2003. uvećan je za 25 odsto u odnosu na prethodnu godinu, a očekuje se da će na kraju ove u odnosu na 2003. porasti za 52 odsto.

- U skladu s planom prodaje na domaćem i inotrižistu, za 2004. je planiran bitan rast proizvodnje, za 28 odsto, a već je izvjesno da će se na tržište plasirati i 11 novih lijekova. Samim tim, planirano je i povećanje ukupnog prihoda za deset odsto - izjavio je generalni direktor Bosnalijeka.

Kompanija je u 2003. godini certificirana prema standardu ISO 14001:1996, u ovoj godini se očekuje ponovno potvrđivanje-recertificiranje prema standardu ISO 9001:2000, a počinju i pripreme na integriranju sistema osiguranja zdravlja i sigurnosti na radu prema standardima ISO 18001.

**Novi Razvojni centar**

U prethodnoj godini, pored ostvarenja ukupnog prihoda od 58 miliona KM, Bosnalijek je realizirao Projekat izgradnje Razvojnog centra. Provođenje je počelo u decembru 2002., a sredstva za njegovu realizaciju premašila su 10,5 miliona KM. Kako je Arslanagić naglasio, većinski dio su vlastita, a ostalo su kreditna sredstva Investicijske banke FBiH i CBS banke d.d. Sarajevo.

Novi Razvojni centar su, 12. januara, u rad pustili predsjedavajući Predsjedništva BiH Dragan Čović i predsjedavajući Vijeća ministara BiH Adnan Terzić.

- Otvaranje ovog centra značajan je privredni događaj ne samo za Sarajevo nego i za cijelu zemlju i regiju, a njegova vrijednost je u činjenici da Bosnalijek, ulažući u razvoj novih proizvoda, stvara uvjete za kontinuirani rast i razvoj, bez čega nijedno poduzeće ne može sudjelovati na tržištu u suvremenim uvjetima poslovanja - kazao je Čović.

Prema njegovim riječima, ova ispravna poslovna politika Bosnalijeka, osiguranje najsuvremenijih uvjeta za integraciju svih ključnih funkcija ovog značajnog poslovnog procesa, te konkurentni proizvodni asortiman s visokim tržišnim potencijalom, može osigurati jedino dominantnu poziciju na domaćem i mnogo veću konkurentnost na međunarodnom tržištu.

- Bh. privreda mora pozitivno odgovoriti na izazove s kojima je već suočena, jer se visoki društveni standard ne postiže zatvaranjem u vlastite okvire, a vlast mora stvoriti pretpostavku da poduzeća kao što je Bosnalijek postanu motori privrednog razvoja BiH - istakao je Čović.

Terzić je kazao kako je Bosnalijek primjer kompanije s kojom Vijeće ministara BiH želi graditi budućnost, jer poduzeće ima odličnu poslovnom politikom, s međunarodnim standardima.

- Vijeće ministara će otvoriti dijalog ne samo s Bosnalijekom, već i sa svim drugim firmama koje to žele, jer će se bh. vlasti u ovoj godini posvetiti onim proizvođačima koji posluju po internacionalnim standardima rada, izvoze na inotrižiste, te pomažu BiH da postane dio EU - naglasio je Terzić.

Prema riječima generalnog direktora Arslanagića, izgradnja Razvojnog centra predstavlja kapitalnu investiciju i neophodan preduvjet za nastavak poslovnog rasta i razvoja, u skladu s definiranom razvojnom strategijom.

- Poslovni rast Bosnalijeka u posljednjih deset godina rezultat je prvenstveno stalnog razvoja proizvodnog asortimana, čime je osigurao bolje tržišno pozicioniranje i osnovu za veću konkurentnost na međunarodnom farmaceutskom tržištu.

Razvojni centar zauzima površinu od 1.842 m<sup>2</sup> sa četiri etaže, na kojima su smještene najmodernije opremljene razvojne laboratorije, laboratorije za razvojnu analitiku, ispitivanje stabilnosti, biblioteka sa stručnom literaturom, centralna arhiva i tehnička etaža.

*(Preneseno iz "Poslovnih novosti")*

**Natron Maglaj****Produkcija****premašena za 19 odsto**

U toku 2003. godine Natron Maglaj je proizveo 55.000 tona papira. Istovremeno, izvoz proizvoda veći je za 15 odsto u odnosu na 2002. godinu. Pokrivenost izvoza uvo-

zom u 2003. veća je za 18 odsto, što ovu firmu svrstava u značajne bh. izvoznike. Plan za 2004. godinu je proizvodnja 64.000 tone papira i veći je za 21 odsto u odnosu na 2003.

Natron je u 2003. godini imao znatna ulaganja u pripremu pogona za baznu proizvodnju, čime su stvoreni svi preduslovi za ulazak stranog partnera u ovaj kolektiv.

Trenutno pregovara sa dvije strane firme, što će značiti i skori početak integralne proizvodnje.

Š. A.

**Vrhunski proizvodi prehrambene industrije**

## Planovi Klasa u 2004. godini

### Kompanija Klas d.d. Sarajevo i u 2004. godinu ulazi sa ambicioznim planovima

- Planiramo proizvesti više od 123.000 tona ili osam odsto više nego ove godine, povećanje prodaje od 108.000 tona ili više za devet odsto, povećanje broja zaposlenih za 11,6 odsto, kao i izvoza za 36 odsto - istakao je direktor Klasa Husein Ahmović prilikom susreta sa predstavnicima medija, 30. decembra 2003. godine.

Za ostvarivanje ovih planova potrebne su investicije od 25 do 30 miliona KM, kazao je Ahmović i dodao da su u toku pregovori sa bankama koje će kreditno pratiti najveće investicije u proizvodnji, a značajna sredstva predviđaju se i za razvoj agrara.

Govoreći o postignućima u ovoj godini, Ahmović je posebno izdvojio certifikate za kvalitet i ispravnost tehnološkog postupka u proizvodnji, odnosno za visok stepen higijene u pripremanju proizvoda - ISO 9001:2000 i HACCP koji su nedavno uručeni ovoj kompaniji.

Ti certifikati su od važnosti za izvoz ovog preduzeća, a njihovim posjedovanjem kupcima je ponuđena garancija da se zaista radi o vrhunskim proizvodima prehrambene industrije. Klasovo ime, naglasio je Ahmović, poznato je potrošačima u BiH, Hrvatskoj, Srbiji i Crnoj Gori, te većini evropskih zemalja, Kanade i SAD-a, a pregovara se o osvajanju novih tržišta.

Klas, kako je poznato, svakodnevno proizvede i plasira na tržište više od 600 tona raznih proizvoda, a poslovna filozofija i strategija orijentirana je ka kupcu, potrošaču.

Program jagodičastog voća ove godine uključio je 250 novih kooperanata, tako da je trenutno 650 domaćinstava angažovano u ovoj proizvodnji. Otvoreno je 50 novih maloprodajnih objekata i zaposleno 270 novih radnika. /Fena/

### Borik

## Pozitivni rezultati

Tvornica namještaja Borik iz Maglaja jedno je od najuspješnijih privatiziranih poduzeća u općini.

Borik djeluje u mreži Sabix-ovih tvornica namještaja. Proteklu godinu završio je sa pozitivnim finansijskim rezultatom.

U 2004. godini imaju ambiciozniji plan koji bi trebao rezultirati daljim rastom proizvodnje. Tokom ove godine očekuju završetak izgradnje skladišnog prostora i salona namještaja, u što će biti investirano 700.000 KM.

Zaposleno je 87 radnika, što je za 46 više u odnosu na njihov broj u periodu u kojem je izvršena privatizacija ovog kolektiva od Sabix Group.

Borik svoje proizvode, osim na domaćem, plasira i na tržišta Slovenije, Hrvatske i Srbije i Crne Gore.

Š. A.

### Kloteks pronašao kupca

## Pokrenuta proizvodnja

**Nakon gotovo nerješivih problema koji su iskrslili u jednom od najvećih kolektiva Općine Dobož - Istok, Kloteksu iz Klokočnice, rješenja su, ipak, na pomolu. Nakon više godina, ponovo je pokrenuta proizvodnja u ovoj tvornici. Ona je skromna, ali su sa tvorničkih vrata skinuti katanci koji su depresivno djelovali, ne samo na radnike nego i na sve građane ove općine**

Tokom ratnih događanja Kloteks nije devastiran, a u njemu su zaposleni proizvodili za potrebe Armije BiH. Međutim, nepovezanost, a prije svega višegodišnje odsustvo s tržišta, učinili su svoje. Mnogi su radnici napustili Kloteks, a tvornica je umjesto dobiti počela proizvoditi gubitke. Stečaj koji se dogodio u oktobru 2002. godine bio je neminovan. U Općini se nisu mirili s tom činjenicom, te su, i pored brojnih teškoća, pokušavali na sve načine da pronađu strateškog kupca koji bi otkupio tvornicu i pokrenuo proizvodnju. Stečaj Kloteksa na koji još uvijek računamo dočekalo je 26 radnika. Sačinjen je sudski izvještaj, a stručnjaci su procijenili da ukupna vrijednost ovog objekta sa svim raspoloživim mašinskim parkom iznosi milion i 905 hiljada KM. Pojavili su se kupci, ali, na žalost, kao i u mnogim drugim sredinama, pred njihovim željama ispriječile su se brojne administrativne prepreke, prije svega bankovne. Kako je za "Oslobodenje" izjavio zamjenik načelnika Općine Dobož - Istok Džulejman Junuzović, strateški partner iz Hrvatske koji je voljan da kupi cjelokupnu imovinu Kloteksa svojim ponudama nakon registracije firme, te početka pune proizvodnje, daje garanciju da će zaposliti 100, a najdalje za šest mjeseci još 50 radnika.

I pored neizvjesnosti pokretanja pune proizvodnje, aktuelni stečajni upravnik Jakub Muftić, čekajući povoljno rješenje zamršene administracije, uz dopuštenje Stečajnog vijeća, pokrenuo je proizvodnju i dosta toga uradio u proizvodnim pogonima. Osposobljene su dvije linije na kojima radi 40 radnika. Modna konfekcija, iako u malim količinama, krenula je na bh. tržište, dok na Kantonalnom sudu u Tuzli još uvijek stoji predmet stečajnog postupka Kloteksa gdje posao čeka 100 radnika i dok Univerzal banka u Tuzli još jednom dobro utvrdi svoje kamate.

L. SADIKOVIĆ



# Sajmovi i izložbe u Bosni i Hercegovini u 2004. godini

## MART

9. do 13.

GRAMES - Međunarodni sajam građevinarstva  
Organizator: Banjalučki Velesajam d.o.o.

23. do 26.

INTERTURSA - Međunarodni sajam turizma i sporta  
Međunarodna turistička berza  
Međunarodni sajam ugostiteljstva, kulinarstva i pića  
ECO - AQUA Međunarodni sajam vode i ekologije  
VINO - Sajam vina i ocjenjivanje vinskih uzoraka  
AGROFOOD

Međunarodni sajam poljoprivrede, prehrane i pića  
Međunarodni sajam roba za široku potrošnju  
Međunarodni sajam pakovanja i opreme za pakovanje

**Organizator:** Sarajevski sajam

30. 03. do 3. 04.

MOSTAR 2004 - Sajam gospodarstva  
**Organizator:** Mostarski sajam d.o.o.

## APRIL

9. do 12.

LUKAVAČKI SAJAM - turizma, lova, ribolova  
**Organizator:** Nuhanović d.o.o.

14. do 18.

CVIJEĆE, MODA, KOZMETIKA - Međunarodni sajam  
**Organizator:** Banjalučki Velesajam d.o.o.

14. do 18.

HIP - Sedmi sajam hrane i pića  
**Organizator:** Sajam "Banja Luka"

21. do 26.

KNJIGE I UČILA - Međunarodni sajam knjiga i učila  
Međunarodni sajam grafičke industrije i industrije papira  
SA-ART Sajam umjetnosti i umjetničke opreme  
MEDICOP Međunarodni sajam medicine i medicinske opreme  
INFO - Međunarodni sajam informacijske tehnologije i telekomunikacija  
**Organizator:** Sarajevski sajam

## MAJ

4. do 8.

Međunarodni proljetni sajam "PROMO"  
**Organizator:** PROMO International Grupa Tuzla

12. do 15.

TURS - Sajam turizma i ugostiteljstva  
Sajam medija  
**Organizator:** Sajam "Banja Luka"

12. do 15.

KNJIGA 2004 - II međunarodni sajam knjige, nastavnih sredstava i grafičke industrije  
**Organizator:** OJDP Grad Bijeljina

25. do 29.

DEMI - Međunarodni sajam dostignuća u elektromašinskoj industriji i inovacije

**Organizator:** Banjalučki Velesajam d.o.o.

25. do 28.

GRADNJA i OBNOVA - Međunarodni sajam građevinarstva i prateće građevinske industrije  
Međunarodni sajam instalacija, rasvjete, elektrotehnike i industrijske elektronike

Međunarodni sajam zanatstva, alata i alatnih strojeva  
PLAGRAM - Međunarodni sajam plastike i gume  
INTERKLIMA - Međunarodni sajam grijanja, hlađenja, klimatizacije i sanitarija

**Organizator:** Sarajevski sajam

## JUNI

12. do 19.

2. međunarodni festival čaja i ljekovitog bilja  
**Organizator:** Društvo PROMOCULT d.o.o. Sarajevo  
24. do 26.

Sajam bosanskohercegovačkih proizvoda i usluga  
"Kupujmo/koristimo domaće"

**Organizator:** PROMO International Grupa Tuzla

## AUGUST

13. do 15.

VLAŠIĆ EXPO TOURS - Sajam turizma, zdrave hrane i opreme  
**Organizator:** Turistička zajednica Srednjobosanskog kantona

25. do 28.

Međunarodni sajam poljoprivrede i prehrambene industrije  
**Organizator:** Gradačački sajam d.o.o.

## SEPTEMBAR

3. do 7.

AGROS - Međunarodni sajam poljoprivrede  
Izložba stoke  
**Organizator:** Banjalučki Velesajam d.o.o.

9. do 13.

INTERAGRO 2004 - III međunarodni poljoprivredni sajam  
**Organizator:** OJDP Grad Bijeljina

15. do 29.

Sajam pčelarstva - Dani pčelarstva  
**Organizator:** Udruženje građana Društvo pčelara Kantona Sarajevo i Društvo PROMOCULT d.o.o. Sarajevo

17. do 22.

AUTO-MOTO FEST - Međunarodni sajam i prateće automobilske industrije  
**Organizator:** Sarajevski sajam

14. do 19.

VII sajam knjige  
**Organizator:** Sajam "Banja Luka"

21. do 25.

Međunarodni sajam male privrede DOBOJ EXPO  
**Organizator:** PK regije Doboj, Zanatsko-preduzetnička komora regije Doboj



**28. 9. do 3.10.**

ZEPS 2004 - 11. generalni bh. sajam

**Organizator:** Poslovni sisten RMK d.d.**OKTOBAR****5. do 9.**

INTERIO - Međunarodni sajam namještaja i unutrašnjeg uređenja

Međunarodni sajam drveta i prateće drvne industrije

**Organizator:** Sarajevski sajam**8. do 13.**

SAN - Međunarodni sajam namještaja

**Organizator:** Banjalučki Velesajam d.o.o.

ECO BIS - Sajem eko-turizma, lova, ribolova, prirodne i zdrave hrane

**Organizator:** PK unsko-sanskog kantona**8. do 13.**

SAM

Međunarodni sajam automobila i komunalne opreme

**Organizator:** Banjalučki Velesajam d.o.o.**26. do 29.**

BIHTOURS - Međunarodni sajam turizma, hotelijerstva, ugostiteljstva i opreme

VIZIJA - Međunarodni forum i sajam poduzetništva, male privrede, obrtništva i inovacija

EUROTOURS, Interregionalni turistički forum

EUROINVEST, Forum finansija, investicija, osiguranja i poslovnog razvoja

INTERFASHION, Dani tekstila, kože, mode i ljepote

I.T.E.M. 2001, Međunarodni sajam informatike,

telekomunikacija, elektronike, multimedija, uredske i grafičke opreme

**Organizator:** PROMO International Grupa Tuzla**NOVEMBAR****8. do 09.**

MEDICO - Sajem medicine i kozmetike

**Organizator:** Sajem "Banja Luka"**5. do 7.**

JAHORINA - Sajem turizma i ugostiteljstva

**Organizator:** Olimpijski centar "Jahorina"**11. do 14.**

Međunarodni sajam lova, ribolova, sporta, hotelijerstva

**Organizator:** Banjalučki Velesajam d.o.o.**19. do 22.**

HIP - Sajem hrane i pića

**Organizator:** Sajem "Banja Luka"**25. do 30.**

BL&amp;COM - Sajem informatike, telekomunikacija,

elektronike, audio, video i biro-opreme

**Organizator:** Nezavinske novine Banja Luka**DECEMBAR****4.**

Izložba suhog mesa i pečenice

**Organizator:** UG Proizvođači visočke pečenice

i sudžuke Visoko

**8. do 12.**

BRČKO 2004 - 3. međunarodni sajam privrede

**Organizator:** PK Brčko Distrikt

Novogodišnji vašar robe široke potrošnje

**Organizator:** Banjalučki Velesajam d.o.o.**15. do 31.**

MALI SVIJET - Dječiji sajam

**Organizator:** Sajem "Banja Luka"**14. do 18.**

Sajem BH privrede "Kupujmo domaće"

**Organizator:** Sarajevski sajam**18. do 28.**

PRESENTACIONO PRODAJNI SAJAM, Lukavac

**Organizator:** Nuhanović d.o.o.**Manifestacije Zagrebačkog velesajma**

29. do 31. 01. 2004.	PRIME - sajam tržišnog komuniciranja
06. do 08. 02. 2004.	DANI MODE I LJEPOTE Intertekstil MTKOO Beauty Hair Fashion
18. do 22. 02. 2004.	Zagrebački sajam sporta i nautike
03. do 07. 03. 2004.	ENOGASTRONOMIJA I TURIZAM Vinovita Prehrana Poljoprivreda Vrt i dom LORING - Lov i ribolov Turizam
19. do 28. 03. 2004.	Zagreb Auto Show
20. do 24. 04. 2004.	GRADENJE I OPREMANJE Graditeljstvo BIAM - Antikorozija - Zavarivanje Elcro Dom i tehnika Obrtništvo
19. do 22. 05. 2004.	Medicina i tehnika
14. do 19. 09. 2004.	JMZV Jesenski međunarodni zagrebački velesajam CroMoney Intertekstil, koža i obuća Modempak
13. do 17. 10. 2004.	Ambienta
09. do 13. 11. 2004.	Info Interiber Educa Plus
17. do 24/26. - 29. 12. 2004.	Božićni velesajam



## Vitamini i minerali kao dopune prehrani

# Zdrava prehrana ili vitaminsko-mineralne zamjene?

**Hrana je složena iz više nutritivnih tvari potrebnih organizmu. Pored vitamina i minerala hrana sadrži i ugljene hidrate, proteine, masti, te vlakna koja sama nemaju hranjivu vrijednost, ali su od značaja. Pravilnom prehranom dobijamo idealnu kombinaciju svih neophodnih tvari potrebnih organizmu**

Izloženi velikom stresu i brzom ritmu u kom nije baš lako posvetiti pažnju pravilnoj prehrani, moramo posezati za vitaminsko-mineralnim zamjenama, kao i drugim dodacima prehrani. O njima se govori svakodnevno - piše, prave edukativne emisije, uglavnom reklamnog karaktera, izdato je bezbroj naučnih i manje naučnih publikacija. Ono što još jednom treba podvući jeste: vodite računa da i ti preparati mogu biti štetni u visokim dozama, u kombinaciji sa određenim lijekovima mogu umanjiti dejstvo ili pojačati toksičnost. Naravno, to su dopune, a ne zamjene!

Vitamini i minerali su supstance potrebne organizmu za normalno funkcioniranje, rast i zdravlje. To su mikronutritijenti od kojih većinu organizam sam ne može sintetizirati već ih moramo unositi u dovoljnoj mjeri hranom ili dodacima hrani u vidu multivitamin-sko-mineralnih preparata.

Postoji 14 vitamina koje, prema topivosti, dijelimo u dvije kategorije:

Liposolubilni (topivi u mastima): vitamini A, D, E i K. Nalaze se deponovani u tjelesnim mastima.

Hidrosolubilni (topivi u vodi): vitamin C, biotin i sedam B vitamina: tiamin (B-1), riboflavin (B-2), niacin (B-3), pantotenska kiselina (B-5), piridoksin (B-6), folna kiselina (B-9) i kobalamin (B-12), vitamin H.

Minerali su neophodni organizmu isto kao i vitamini. Minerali prisutni u većoj koncentraciji u organizmu su: natrij, kalij, kalcijum, magnezij i klor.

Minerali koji su, takođe, neophodni, ali ih nalazimo u organizmu u manjim količinama, te ih stoga nazivamo oligo i mikroelementi su željezo, krom, bakar, flor, jod, molibden selen i cink. Pravilan balans vitamina i minerala je esencijalan. Produžen nedostatak vitamina i minerala može uzrokovati razne poremećaje i oboljenja, ali to se može desiti i kao posljedica njihovih previsokih doza.

### Vitamin C (askorbinska kiselina)

To je hidrosolubilni vitamin koji ima važnu ulogu u jačanju imuniteta organizma i neutralizaciji slobodnih radikala, molekula koje se povezuju sa starenjem i određenim oboljenjima. Potreban je za formiranje kolagena, "ljepila" koje jača mnoge dijelove tijela poput

mišića i krvnih žila. Vitamin C pospješuje apsorpciju željeza i potpomaže anti-oksidativno djelovanje vitamina E.

Igra važnu ulogu u zacjeljivanju rana i djeluje anti-alergijski. Dokazano je da se razina vitamina C u oku snižava starenjem, a suplementiranje ovog vitamina prevenira spomenuti proces čime se smanjuje rizik nastanka katarakte (mrene). Pušači imaju nisku razinu vitamina C u organizmu i moraju unositi dodatnu količinu da bi održali normalnu razinu vitamina C. Dnevna potreba kod odraslih iznosi 100 do 150 mg.

Vitamin C (L-askorbinska kiselina) je dostupan u mnogim formama, ali nema naročitih pokazatelja da je jedna forma efikasnija od druge.

Prirodni protiv sintetskog vitamina C: Prirodna i sintetska L-askorbinska kiselina su hemijski identične i nema poznatih razlika u njihovoj aktivnosti i bioraspoloživosti.

Askorbati (mineralne soli askorbinske kiseline). Vitamin C vezan u obliku soli je manje kiseo i manje iritira gastrointestinalni trakt. Najčešće forme su natrijum askorbat i kalcijum askorbat.

Esterificirani vitamin C je liposolubilna forma vitamina C i koristi se uglavnom za spoljnu upotrebu kao dodatak kremama zbog svojih antioksidativnih osobina.

### Ko treba konsultovati liječnika prije upotrebe većih doza vitamina C?

Smatra se da pacijenti koji imaju tendenciju stvaranja bubrežnih kamenaca trebaju izbjegavati suplemente vitamina C, jer se vitamin C može konvertirati u oksalat i tako povisiti urinarni oksalat. Niže doze (100 do 200 mg/dan) se smatraju sigurnima za ljude s bubrežnim kamencima.

Vitamin C trebaju izbjegavati i pacijenti koji imaju deficit glukoza-6-fosfat dehidrogenaze i povišenu razinu željeza (hemosideroza ili hemokromatoza).

Pacijenti koji uzimaju sljedeće lijekove moraju se informisati o količini vitamina C koji mogu ili trebaju uzeti:

Lijekove koji sadrže acetaminofen,  
 Preparate sa acetilsalicilnom kiselinom (pojačava izlučivanje vitamina C),  
 Preparate sa estradiolom (kontraceptivne pilule),  
 Furosemid,  
 Nitrate (izosorbid mono i idinitrat),  
 Nitroglicerini,  
 Propranolol,  
 Tetraciklin,  
 Varfarin.

Apoteka My Medico, Sarajevo

Mr ph. Maja KNEŽEVIĆ